

ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
GEVHER NESİBE TIP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
YAYIN NO : 4

EBUBEKİR RAZİ

(865 - 925)

14 MART 1988 - KAYSERİ

Gevher Nesibe Sultan anısına düzenlenen
«Ebubekir Razi Kongresi» Teblięleri
14 Mart 1988
KAYSERİ

EDİTÖR :
Prof. Dr. Ahmet Hulusi KÖKER
(Teblięlerin dil ve bilimsel sorumlulukları
konuşmacılara aittir)

HER HAKKI SAKLIDIR

Dizgi — Baskı
Erciyes Üniversitesi Matbaası
KAYSERİ

EL - MANSÜRİ FİT TIB

Prof. Dr. Ahmet Hulusi KÖKER*
Doç. Dr. Celal KIRCA**

Bu kitap, Abbasi Halifeliği içinde Saman oğulları zamanında, Horasan Emiri olan Mansur bin İshak bin İsmail bin Ahmet için, Ebubekir Razi tarafından yazılarak takdim edilmiştir. Kitab al Havi'nin bir özeti olduğu söylenmektedir. O güne kadar ulaşan, Tıp san'atı ve bilgilerinin, toplu bir şekilde sunulmuş şeklidir. Razi, bu kitabı yazarken, Hipokrat, Calinus ve Ermesius gibi ünlü batılı tabiblerden yararlanmış ve ayrıca Yahya bin Masuye, Hu-neyn bin İshak, Bulus -Ehrun gibi, doğunun yetiştirdiği tabiblerden de faydalanmıştır. Razi bunu, «Onların kitaplarından, Pınarlar, Nükteler ve Cümleler aldım» şeklinde ifade etmektedir.

{Kitabı, Dr. Hazım el-Bekri es-Siddiki incelemiş ve yayına hazırlamış, Küveyt Ma'ehdü'l Mahtut a ti'l Arabiyye (Institute of Arab Manuscripts) tarafından, 1987 yılında, 732 sahife hacminde neşredilmiştir. Kitap, giriş ve takdim yazıları ile başlamakta, Dr. es-Siddiki'nin yararlandığı nüshalardan bahsetmektedir: 1. Bağdad, Daru't Terbiyeti'l İslamiyye, 2. Musul, Mektebetü Medrese-ti Yahya Paşa, 3. Kahire, Mektebetü Mahmud Timur Paşa, 4. Musul, Mektebetü'l Evkafı'l Am nüshaları. Bu nüshalar arasında, birinci Bağdad nüshası incelemelerde esas olarak ele alınmıştır.}

Kitap on kısımdan oluşmaktadır. İlk on sahifede konular genel olarak tanıtılmaktadır. Kısımlara gelince :

1. Tıbbı Giriş ve Organlar
2. Mizaçlar
3. İlaçların ve Gıdaların gücü
4. Koruyucu Hekimlik

(*) 14 Mart 1988 Ebubekir Razi Kongresinde tebliğ edilmiştir.

(**) Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğretim Üyesi

(***) Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

5. Zinet
6. Seyahat Tedbirleri
7. Alçı, Yara, İltihap, Yamık, Kafa Tası Kırıkları
8. Zehirlenmeler
9. Baştan Ayağa kadar olan bütün Hastalıklar
10. Ateşli Hastalıklar ve Tedavileri.

Bundan bin yıl önce, Hekimlerin hangi konularla uğraştıklarını öğrenmek açısından, bu kısımların, kısa da olsa incelenmesi yararlı olacaktır.

1. Tıbbı Giriş ve Organlar :

Bu kısımda; Kemikler, Kaslar, Sinirler, Damarlar, Atardamarlar, Beyin, Göz, Kulak, Burun, Dil, Boğaz, Göğüs, Akciğer, Kalb, Süt Damarları, Mide, Bağırsaklar, Karaciğer, Dalak, Öd Kesesi, Böbrek, Mesane, Husyeler, Tenasül Uzu, Memeler ve

Rahim Organları hakkında bilgiler verilmektedir. Bunlardan bir örnek seçersek, o devirdeki Anatomi bilgileri hakkında malumatımız olacaktır.

Kalb hakkındaki şu bilgiler önemlidir; «Kalbin şekli ters çevrilmiş bir çam ağacı veya koni gibidir, tepesi bedenin aşağısına ve sola doğru eğiktir. Kalbin iki büyük karıncığı vardır. Bunlardan biri sol ve diğeri sağ taraftadır. Büyük Atardamar kalbin sol tarafından çıkar, bu nedenle nabız sol tarafda iyi belli olur. Kalbin etrafını çeviren kalın bir zar mevcuttur, fakat kalb tamamı ile ona yapışmış değildir.» Bu bilgilerden anlaşılacağı üzere, devrine göre, kaba da olsa yeterli Anatomi Bilgilerinin mevcut olduğunu görüyoruz.

2. Mizaclar :

Genel Bilgiler, Mutedil, Heyecanlı, Soğuk, Yumuşak, Kuru, Mizaclar ve Özellikleri, Mizacların tanıtımı ile ilgili nokteler, Sinir zayıflaması belirtileri, Melankoninin delilleri, Kölelerin yakalandığı Kurdeşen hastalığı,

Saç, renk, göz, kas, burun, cephe, dudak, ağız, dişler, yüz ve suret, kulak, kelim, ses, sırt, omuz, kol, avuç, böğür, uyluk kemiği, bacak ve ayak, adımın anlamı, cesaret ve korkaklığın alamet-

leri, ince tabiatlı, güzel anlayışlı kişinin özellikleri, küstah-kötü ahlaklı kişilerin alametleri, şehvetlinin, kadın huylunun, hayalari çıkartılmış kişilerin özellikleri hakkında, Feraset ve onun incelenmesinin kuralları üzerinde genel bilgiler verilmektedir.

3. Gıdalar ve İlaçlar :

Ekmek yapılan Tahıllar, Su ve İçecekler, Etler, Dalak, Karaciğer, Böbrek, Helva ve Tatlılar, Yumurta, Yoğurt, Tereyağı, Peynir, Süt, Balık, Baharat ve Çiçek tohumları, Sebzeler, Yemek yapmak San'atı, Meyveler, Arpa unundan yapılan pişmemiş macun, Güzel kokulu bitkiler, Hoş ve Güzel kokular, Reçeller, Yağlar, Rüzgarlar, İklimler, Memleketler, Elbiseler, Çok kullanılan İlaçlar.

4. Koruyucu Hekimlik :

Sağlığın korunması hakkında genel bilgiler, hareketlerin şekli, vakti ve önemi hakkında, Uykunun önemi, vakti, faydaları, zararları, Yiyecek ve içeceklerin korunması.

Bedenin artıklardan temizlenmesi, Mesken ve Meclislerin seçilmesi, Nefsi Temayüller, Adetler, Gıda ve İçeceklerin zararlarından kurtulma, Kan virmenin faydaları ve zararları, Ishalin fayda ve zararları, Kusma, Cinsi münasebetin fayda ve zararları, Hamamın fayda ve zararları, Bedenin ısısı, Misvak kullanmanın faydaları, Dişlerin korunması, Gözün ve kulağın korunması, Veba hastalığından korunmak, Mevsimlere göre bedeni korumak, Hamile kadının bakımı ve cenini korunması, Doğumun kolaylaştırılması, Lohusanın bakımı, Çocuğun bakımı, Süt anne seçiminde kurallar, diğer insanların korunması, Tabiblerin meşakkati hakkında bilgiler verilmektedir.

5. Zinet :

Süslenmek, Saçları bağlamak, saç dökülmesini önlemek, dökülen saçların korunması, Saçların uzatılması, Saçların yanlardan dökülmesi, Saçlara kına yakmak, Saçların ağarmaması için önceden alınan tedbirler, Saçları kırmızılaştırmak veya sarılaştırmak, Saçları beyazlaştırmak, Traş olmak, Saç dibine ilaç koymak, Tüylerin yakılması, Cildin beyazlaştırılması ve parlatılması, Yüzdeki kırmızı çibanlar (Erğenlik), Yüzde darbeden oluşmuş çürükler, Kirpikleri yakmak, Arpacık, Cilddeki beyaz ve siyah lekeler, Şaşılık, Göz kapaklarının sertleşmesi, Soğan ve sarımsak ko-

kularının giderilmesi, Ağız kokusu, Burun kokusu, Uykuda ve uyanık iken ağızdan akan salyanın kesilmesi, Diş temizliği, Dişlerin birbirlerini aşındırmalarını önlemek, Oynıyan dişlerin düşmesini önlemek, Diş çekmek, Koltuk altını temizlemek, Ayak terini önlemek, Beden terinin kokusunu gidermek, İdrar kokusunun giderilmesi, Cesedin kokmasını önlemek, Erkek çocukların tek taşaklı olmasını önlemek, Kız çocuklarının göğüslerinin çabuk büyümesini önlemek, Tırnakların bakımı, Dudak, Yüz ve Eliçinin çatlaması, Sonbahar ve Kışın parmakların şişmesi, kaşınması, Vucudun şişmanlaması, zayıflaması, Meniyi ve erkekliği artıran, zekeri büyüten haller, Ferci küçültmek ve rutubetini gidermek, sıcaklığın arttırmak, Livatayı tedavi etmek, Erkekliğin zayıflaması ve az cima yapılması, Gebe kalmıya yardım etme, Çocuk düşürmek, Erken sarhoş olmak, Sarhoşluktan çabuk ayılma, Sarhoşluğu azaltma, Alkoliklerin tedavisi hakkında bilgiler verilmektedir.

6. Seyahat Tedbirleri :

Yolculuğa hazırlık, sıcak, soğuk, açlıktan, susuzluktan korunmak, Temiz ve Pis sular, Güneş ve zararları, Sıcak ve soğukta yolculuk, Donma tehlikesinde tedavi, Açlıktan bayılma, Çok şiddetli soğuk ve rüzgarların gözde yaptığı sancıların tedavisi, Yorgunluk ve bitkinlik, Vucudun yolculuğa hazırlanması ve gerekli gıdaların alınması, Bozuk suların zararlarının giderilmesi, Askerlerin hazırlığı, Deniz yolculuğuna hazırlık, Bitlenmeyi önlemek, Güneş ve rüzgardan yüzün kararmasını önlemek, Ayak ökçesinin çatlamasını önlemek Ayakkabıdan veya meslerden dolayı ayak derisinin kalkması, Başa gelen bir darbe veya düşen bir cisim ile yaralanma,

7. Alçı, Yara, İltihap, Yanık, Kafa Tası Kırıkları :

Alçıya almak ve alçıdan sonra sertleşen dokuların yumuşatılması, Yaralar ve tedavisi, Yaraların ateşli şişmesi, Patlatıcı ilaçlar, Ateş, sıcak su ve yağ yanıkları, Yaranın kanaması, sulanması, Diken ve benzeri batan cisimlerin çıkartılması, Kafatası kırıkları ve tedavisi.

8. Zehirlenmeler :

Zehirlenmelerin tedavisi, Sinek zehirlerinden korunma, Yılan sokması, Akrep sokması, Sürüngenlerin ısırması, Çekirge ısırma-

sı, Arı sokması, Haşereleri uzaklaştıran ilaçlar, Yırtıcı Hayvan ve Kaplan ısırması, Köpek ısırması, Arpa ve buğday başağının suyunun içirilmesi. Dağ üzümü, Afyon, Pamuk çekirdeği suyu içirilen, Bozuk süt, soğuk Balık, Yağ, Soğuk su, Sıva içen, Kulağına cıva dökülen, Nişadır içen, Pas yiyen, Sütlegen otu yiyen, Müshillerin etkilerinden bahsedilmektedir.

9. Baştan ayağa kadar olan bütün Hastalıklar :

Baş ağrısı, Baş dönmesi, Sersemlik, Felç, Titremeler, Unutkanlık, Sar'a, Sıkıntı, Mali-hulya, Nezle, Göz ağrısı, Göz yaraları, Göz yaşları, Göz kapaklarında şişme, Kirpiklerin ters bitmesi, Çapaklar, Kulak ağrısı, Kulak yarası, Kulak çınlaması, Ağır işitme, Kulak içine giren haşarat, Kulağın delinmesi, Burun basuru, Burun kanaması, Diş ağrısı, Diş çekmek, Diş kokusu, Soğukla ağrıyan diş, Boğaza takılan kılçık, Dilin ağırlaşması, Dilin şişmesi, Salya akması, Çok konuşmak, Oksürükle kan gelmesi, Verem hastalığı, Kalb çarpıntısı, Mide ve Ciğer ağrıları, Hazımsızlık, Kusmalar, Kulunc, İdrar zorluğu, Taşlar, Mesane şişmesi, Kan işemek, İdrar yakması, İdrarı tutamamak, Karındaki kurtlar, Nasır ve çatlaklar, Kadın fercindeki çatlaklar, Rahimdeki yaralar, Rahim tıkanıklığı, Fıtık hakkında bilgiler verilmektedir .

10. Ateşli Hastalıklar ve Tedaviler :

Sıtma Krizleri, Çeyrek Sıtma, beş altı günde gelen Ateşler, Sürekli Ateşler, Şişkinliklerin yaptığı Ateşler, Veba Ateşi, Karışık Ateşler, Deri hastalıkları, Ameliyatlardan sonraki kusmalar, İdrar Gaita ve Nekahat.

(Razi'nin, yalnız konu başlıklarını belirterek, tanıtmaya çalıştığımız, Tıp Ansiklopedisi niteliğinde olan bu eseri; bin yıl önce yazılmış olması ve bugün Tıp Eğitimimizde olmayan bir çok konuları da basit de olsa, işlemiş olması bakımından çok enteresandır. Avrupalı Hekimlerin yıllarca önce değer verdiği bu eseri, maalesef biz bu kongre sayesinde öğrenmiş bulunuyoruz.)

K A Y N A K L A R

1. Razi, E; Dr. es-Siddiki, el-Mansurifi't Tıp, Institute of Arab Manuscripts, Kuveyt, 1987.
2. Or. 585 (4) Al-Tıbb al-Mansuri, Leiden Kütüphanesi Hollanda.

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions and activities. It emphasizes that proper record-keeping is essential for transparency and accountability, particularly in financial matters. The text suggests that organizations should implement robust systems to capture and store data securely, ensuring that all relevant information is accessible and up-to-date.

2. The second section focuses on the role of technology in streamlining operations and improving efficiency. It highlights how digital tools and automation can reduce manual errors and save valuable time and resources. The author advocates for a proactive approach to adopting new technologies, while also noting the importance of training staff to effectively utilize these tools. The goal is to create a more agile and responsive organization that can adapt to changing market conditions.

3. The third part of the document addresses the critical need for strong communication and collaboration within an organization. It argues that clear lines of communication and a culture of open dialogue are fundamental for successful teamwork and problem-solving. The text encourages leaders to foster an environment where team members feel comfortable sharing ideas and concerns, and to provide regular feedback and support. Effective communication is presented as a key driver of organizational success and innovation.

4. The final section discusses the importance of continuous learning and professional development. It stresses that in a rapidly evolving world, individuals and organizations must stay current in their knowledge and skills. The author recommends investing in training programs, workshops, and conferences that offer valuable insights and opportunities for growth. A commitment to lifelong learning is portrayed as a strategic advantage that enables organizations to maintain a competitive edge in their respective industries.

المتصوري في الطب

لأبي بكر محمد بن زكريا الرازي

ت ٩٣٠٢

شرحاً وتحقيقاً وتعليقاً :
الدكتور حازم البكري بصيقي

منشورات معهد المخطوطات العربية
المنظمة العربية للدراسات والثقافة والعلوم